

2. Бутирська Т. О. Модернізація державного управління крізь призму державного будівництва / Т. О. Бутирська // Суспільство. Держава. Управління. Право. – 2011. – № 1. – С. 89–99.

3. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Макс Вебер ; пер. з нім. О. Погорілий. – К. : Основи, 1998. – С. 380.

4. Шедяков В. Е. Удосконалення трудових відносин як основа стійкості та розвитку громадянського суспільства : монографія / за заг. ред. П. Д. Морозова. – К. : Задруга, 2014. – С. 250.

5. Пашко Л. А. Пріоритетні напрями реформування української держави / Л. А. Пашко // Суспільство. Держава. Управління. Право. – 2011. – № 1. – С. 26.

6. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : Знання, 2004. – С. 28.

7. Політична енциклопедія / [редкол. : Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін.]. – К. : Парламент. вид-во, 2011. – С. 203.

8. Державне управління та державна служба : навч. посіб. / В. М. Барішніков, Ю. М. Маршавін, М. В. Жуленко, В. О. Храмов ; за заг. ред. М. В. Туленкова, В. О. Храмова. – К. : ІПК ДСЗУ, 2003. – С. 185.

9. Шедяков В. Е. Стратегічне управління модернізацією країни межі, можливості, оптимізація впливів / В. Е. Шедяков // Політичний менеджмент. – 2011. – № 2(47). – С. 44–53.

10. Державне управління : європейські стандарти, досвід та адміністративне право / В. Б. Авер'янов, В. А. Дерезь, М. І. Ославський та ін. ; В. Б. Авер'янов (заг. ред.) ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Юстініан. 2007. – 288 с.

11. Сурмін Ю. П. Соціологія управління : підручник / Ю. П. Сурмін, І. П. Бідзюра. – К. : Освіта України, 2012. – С. 250.

Doroshenko V. S. Institutional foundations of research in the system of public administration.

In the article there is analysed the development of the theory of management, formation of different schools of management thinking in context of institutionization.

Key words: institutionization, institutions of political sphere, social management, common interests of people, public administration.

Надійшла до редколегії 12.11.2015 р.

УДК 378 : 372.77] (477)

В. В. Коврегін,

к.т.н., доц.,

*перший проректор Національного університету цивільного захисту України,
м. Харків*

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Проаналізовано сучасний стан забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів, розглянуто проблеми кількісних і якісних параметрів надання освітніх послуг, їхню роль у покращенні економічного стану вузу, державноуправлінські засади економічного розвитку вищої освіти.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, державне регулювання, концепція, органи державної влади, освітні послуги, управління.

Загальноприйнято, що вищий навчальний заклад (ВНЗ) є головною ланкою системи відтворення громадського інтелекту, підготовки і перепідготовки кадрів, отримання й поширення нових знань. Залежно від конкретної сфери вивчення громадських стосунків його можна й необхідно розглядати в різних іпостасях – як суб'єкт суспільства, держави й економіки країни, конкретної галузі та регіону; як центр зосередження осіб і колективів, а також як складну інтелектуальну систему управління.

Як суб'єкт суспільства ВНЗ виступає в ролі центру науки, культури, освіти, що задовольняє інтелектуальні потреби особи та здійснює підготовку кадрів, фундаментальні та прикладні дослідження та займається упровадженням нових знань у маси. Як суб'єкт держави він є юридичною особою, що реалізовує державні й галузеві програми у сфері вищої освіти і науково-технічного прогресу і що задовольняє потреби народного господарства в підготовці й перепідготовці кадрів, у т. ч. вищої кваліфікації, та проведенні наукових досліджень.

Аналіз наукової літератури доводить, що проблеми державного забезпечення, економічна безпека – це напрям, що виходить із наукової організації праці, а також системи управління якістю, ефективністю, результативністю тощо. Зазначеним проблемним питанням було призначено праці таких вчених, як В. Андрущенко [1], В. Садковий, Н. Дацій, С. Домбровська [2] та ін.

Метою статті є аналіз механізмів забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів

Під економічною безпекою ВНЗ розуміється економічна захищеність закладу освіти та інтересів його учасників від зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє надійно зберегти й ефективно використовувати для виконання своєї місії свій економічний потенціал.

При цьому під місією ВНЗ як суб'єкта економіки розуміється задоволення потреб населення (фізичних осіб), а також підприємств і організацій (юридичних осіб) в освітніх послугах і дослідженнях за допомогою створення й реалізації інтелектуальної продукції.

Розгляньмо тепер відомі нам з літературних джерел напрями забезпечення безпеки, у т. ч. економічної безпеки великих систем, вважаючи це своєрідним аналізом стану справ у цій сфері.

1. Забезпечення політичної безпеки країни. Цей напрям пов'язано з милітаризацією економіки, створенням (свого часу) “соціалістичного щита” у вигляді Варшавського договору, створенням системи соціалістичної економічної інтеграції в рамках Країн економічної взаємодопомоги, економічною підтримкою країн з некапіталістичною орієнтацією економічною експансією, заснованою на постачаннях устаткування й ресурсів за демпінговими цінами тощо, – тобто з державним патронажем, державним протекціонізмом в ім'я досягнення політичних цілей. Принцип державної протекції та підтримки цілком застосовний і до нашої проблеми. І реалізовуватися цей принцип повинен з боку Уряду або цілком достатнім фінансуванням ВНЗ, або наданням прав і підтримкою ініціатив ВНЗ зі знаходження додаткових джерел позабюджетних коштів [1, с. 10].

2. Антикризове управління економікою перехідного періоду. Для вищої школи цей напрям дуже тісно кореспондується з п. 1 і полягає в тому, що спочатку

виступає урядова (державна) гарантія надійності й вигідності співпраці ВНЗ з суб'єктами ринку в рамках стабільних законодавчих актів, що розробляються з урахуванням специфіки економіки вищої школи.

3. Страхування як система економічних стосунків, заснованих на створенні спеціалізованих фондів засобів для відшкодування вірогідних збитків або запобігання форс-мажорним обставинам. У контексті нашого дослідження страхування виступає в двох відносно самостійних аспектах.

Перший аспект – зовнішній – полягає в тому, щоб користуватися послугами страхових компаній, механізм функціонування яких може бути корисним ВНЗ.

Другий аспект – внутрішньосистемний – полягає в тому, що за наявності тимчасово вільних коштів у ВНЗ може бути сформовано інвестиційний портфель, основними напрямками вкладень у якому є вкладення в ліквідні активи із заданими термінами ліквідності; у цьому разі в цілях страхування валютного ризику в системі передбачаються операції хеджування і валютного арбітражу з використанням форвардних, ф'ючерсних, опційних угод тощо.

4. Зарубіжний досвід ризик-менеджменту, використання інформаційних фінансових систем (типу Dow – Jones, Reuters) і рейтингових систем (Moody's, S&P тощо). Ці напрями забезпечення економічної безпеки ВНЗ застосовні для роботи з управління активами ВНЗ, зокрема тимчасово вільними коштами під час формування інвестиційного портфеля. Сюди ж можна віднести і застосування використання таких ринкових дисциплін, як технічний і фундаментальний аналізи, хоча зараз застосування цих інструментів ускладнено через відсутність реальної статистики з торгів (для технічного аналізу) і економічною нестабільністю економіки України в цілому (для фундаментального аналізу). Це означає, що поки може йтися про створення добротної інформаційно-статистичної й аналітичної бази для застосування цих методів.

5. Управління надійністю складних технічних систем. Класичні принципи управління нею ґрунтуються на таких принципах:

- можливість управління агрегацією елементів у систему;
- можливість (експериментального) дослідження окремих елементів системи з отриманням численних характеристик їхньої надійності;
- можливість дослідження обурливої дії зовнішнього середовища з отриманням численних характеристик;
- застосування методичного апарату теорії вірогідності для отримання характеристик надійності агрегованої системи.

Аналізуючи подані напрями забезпечення безпеки, зокрема й економічної безпеки, неважко переконатися, що для вищого навчального закладу така структура відсутня, а для її побудови потрібне логічне обґрунтування. З цією метою розгляньмо найбільш загальну кібернетичну модель функціонування складної системи (рис. 1) [3].

Цей підхід припускає опис параметрів “входу”, “стану”, “виходу” системи, а також взаємозв'язок її з суб'єктом (“управління”), що управляє, і надсистемою. У нашій структурі відсутнє поняття “зовнішнє середовище”, що замінене нами на поняття “надсистема”. Річ у тому, що для ВНЗ зовнішнє середовище проявляється через параметри входу, а реальна дія традиційного для технічних систем зовнішнього середовища проявляється через вплив вищестоящих органів і ринку,

що є частиною зовнішнього середовища, і цей прояв зумовлений подвійним характером функціонування ВНЗ.

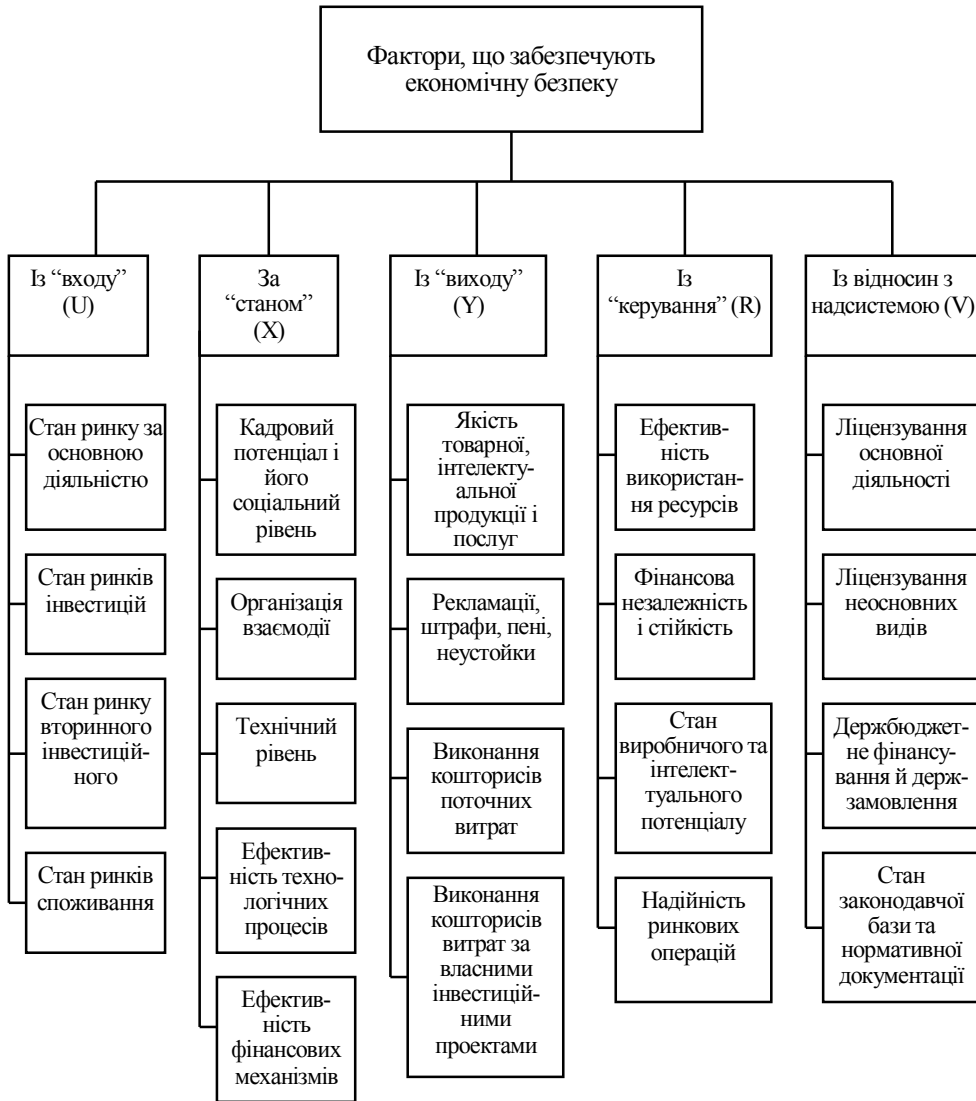

Рис. 1. Кібернетичну модель функціонування складної системи

Детальний виклад кожного з перерахованих параметрів буде нами зроблений нижче. Тут же ми хотіли б розглянути параметри стану (X), і для цього нам необхідно зробити деякі відступи. У літературних джерелах з теорії і практики управління, автори, застосовуючи системний підхід, іменують досліджувану систему, залежно від накреслених цілей і завдань, по-різному. Техніка розглядає складну систему як технічну, тобто як комплекс технічних засобів, технолог іменує її як технологічну, розуміючи під нею комплекс взаємопов'язаних

технологічних процесів, соціолог – соціальною, досліджуючи соціальні процеси, фінансист – фінансовою, розглядаючи сукупність фінансових потоків і стосунків між людьми, тощо. Відповідно, і під час проведення суміжних досліджень система може розглядатися як будь-яка комбінація найменувань (соціально-економічна, фінансово-економічна, організаційно-технологічна тощо). Таке тлумачення не суперечить одному з правил системного підходу, а саме: виразити параметри даної системи через параметри інших систем з метою отримання комплексної логічної моделі. Ми, з цілком зрозумілих міркувань, розглядатимемо ВНЗ як фінансово-економічну систему. Згідно з вимогами системного підходу, характеризуючи стан системи, ми зобов'язані, згідно з однією зі згаданих вище структур, описати елементи системи, їхні властивості і зв'язки. Виходячи з суті фінансово-економічної системи, основними чинниками економічного зростання, а отже, елементами системи, є жива праця (кваліфікована робоча сила), минула праця (засоби виробництва) і гроші (тобто капітал у його грошовій формі) (рис. 2) [4].

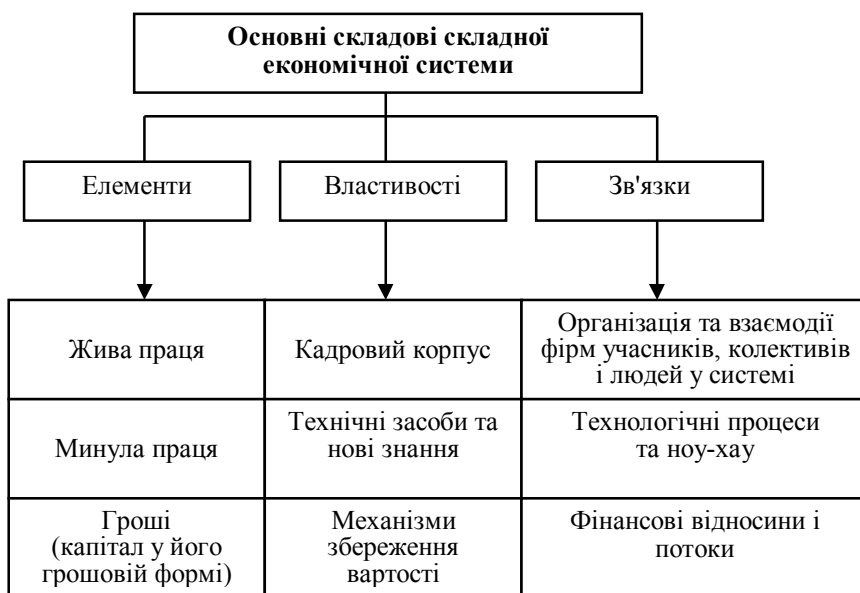

Рис. 2. Основні складові складної економічної системи

Очевидно, що властивості елементів систем характеризуються рівнем розвитку кадрового корпусу, технічних засобів (і нових знань) і механізмом збереження вартості. У свою чергу, зв'язки елементів характеризуються рівнем розвитку: організаційної взаємодії фірм учасників, колективів і людей, технологічних процесів і ноу-хау та фінансових стосунків. Перераховані властивості і зв'язки можуть бути обрані нами як комплексні чинники забезпечення економічної безпеки. Реалізацію основних чинників забезпечення економічної безпеки складної фінансово-економічної системи, поданих на рис. 3, можна вважати базовими умовами забезпечення економічної безпеки складної соціально-економічної системи.

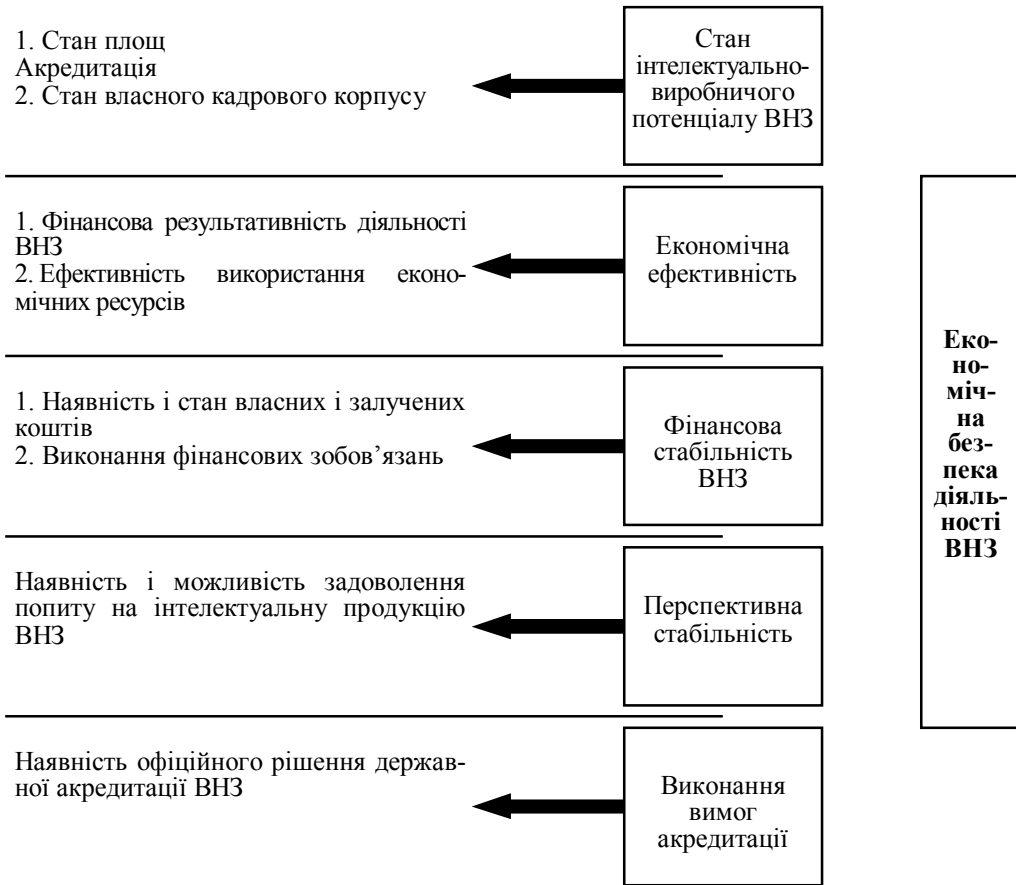

Рис. 3. Базові умови забезпечення економічної безпеки складної соціально-економічної системи

Отже, механізми забезпечення економічної безпеки в системі вищої освіти зумовлено економічною безпекою вищих навчальних закладів, що складають систему: якщо переважна більшість вищів перебуватиме в економічній безпеці, тоді за індуктивною логікою можна стверджувати про економічну безпеку в системі вищої освіти країни. Стосовно забезпечення безпеки ВНЗ необхідно відзначити, що оцінювання рівня економічної безпеки ВНЗ за функціональними складовими на основі статистичних методів досить складне через їхню низьку математичну формалізацію. Проте таке оцінювання проводити необхідно, тому індикатори економічної безпеки ВНЗ поділяють за кожною з її складових і розраховують їх на основі оцінювання збитків, завданих інтересам ВНЗ, та ефективності заходів щодо запобігання їм. Найбільш розповсюдженим підходом до оцінювання економічної безпеки з використанням сукупності показників є індикаторний метод. Оцінювання економічної безпеки з використанням індикаторного підходу базується на системі індикаторів, до точності визначення

яких висуваються високі вимоги. За індикатори прийнято граничні значення вибраних показників, що описують стан економічної безпеки оцінюваного об'єкта. Економічна безпека об'єкта оцінюється за результатами порівняння фактичних значень вибраних показників з індикаторами. При удаваній простоті індикаторному методу властиві й суттєві обмеження. Зокрема, системи індикаторів часто є громіздкими, для порівняння використовуються фактичні значення показників минулого періоду, також остаточно не вирішено питання виду, складу, величин, граничних значень індикаторів залежно від типу, рівня, початкового стану економічної безпеки досліджуваного об'єкта [2, с. 297]. Простіше рівень економічної безпеки ВНЗ можна оцінювати за показниками економічної безпеки, які є найбільш значущими параметрами, що надають загальне уявлення про стан вишу в цілому, його стійкість, мобільність, навіть конкурентоспроможність. Сукупність показників економічної безпеки ВНЗ може бути скільки завгодно великою, і серед цієї множинності показників достатньо легко втратити зміст оцінювання, оскільки оперувати великою кількістю показників в оцінюванні будь-якого явища досить складно. Тоді потрібно або сконцентрувати увагу на кількох показниках, або вибрати один-два, які, будучи синтетичними за своєю природою, охоплюють значну сукупність показників. Отже, економічна безпека ВНЗ – це стан вишу, у якому наявних ресурсів достатньо для запобігання, послаблення або захисту від загроз діяльності ВНЗ. Для того щоб ВНЗ залишався на плаву та був конкурентоспроможним, необхідно періодично проводити оцінювання свого рівня економічної безпеки.

Література:

1. Андрущенко В. П. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть (за матеріалами доповіді, виголошеної на засіданні загальних зборів АПН України 23 листопада 2000 р.) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 5–13.
2. Домбровська С. М. Трансформація державного управління освітньої політики України в контексті подальшого реформування та стабілізації / С. М. Домбровська // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2010. – Вип. 1. – С. 293–298.
3. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.) / за ред. В. Кременя ; [авт. кол. : М. Степко та ін.]. – Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с.
4. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Президент України; Указ, Стратегія від 11 черв. 1998 р. № 615/98-Редакція від 30 верес. 2011 р., підстава 929/2011.

Kovrehin V. V. Mechanisms of providing economic security in higher education institutions of Ukraine.

Mechanisms for providing economic security in higher education institutions. The article analyzes the current state of providing economic security in higher education institutions, the problem of quantitative and qualitative parameters of educational services is considered as well as their role in improving the economic state of the university, state and managerial principles of economic development of higher education.

Key words: higher education institution, state regulation, concept, state organs, educational services, management.

Надійшла до редколегії 20.11.2015 р.